

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΙΑΣΜΟΥ 2025

Ίασμος, Ίερὸς Ναὸς Ἁγίου Νικολάου

06 Ὀκτωβρίου 2025

Ὁ Ίασμος, μιὰ κωμόπολη μὲ σημαντικὴ οἰκονομικὴ καὶ πολιτιστικὴ ἱστορία, εἶναι κτισμένος ἀνατολικά τοῦ ἀνοίγματος τῆς χαράδρας πὺ σχηματίζεται ἀπὸ τὸν ποταμὸ Κομψάτο, στὶς ὑπώρειες τῆς ὄροσειρᾶς τῆς Ροδόπης.

Ὁ οἰκισμὸς προϋπήρχε, ἀπ' ὅσο μποροῦμε νὰ γνωρίζουμε, ὅταν τὸν 17ο αἰῶνα ἀναφέρεται γιὰ πρώτη φορὰ στὶς ἱστορικὲς πηγές καὶ μάλιστα στὸ ταξιδιωτικὸ κείμενο τοῦ Ἑβλιγιὰ Τσελεμπῆ. Ὁ περιηγητὴς αὐτὸς γράφει ὅτι ὁ Ίασμος εἶναι μιὰ ἀκμαία καὶ κατάφυτη κωμόπολη μὲ πολλοὺς ἀμπελῶνες καὶ κήπους καὶ κοντὰ στὸ φρούριο πὺ τὸ ὀνομάζει «Μεσουνή».

Ἀναρωτιέται κανεῖς, ποιὸ εἶναι αὐτὸ τὸ φρούριο «Μεσουνή». Ἄν ὁ Ἑβλιγιὰ Τσελεμπῆ δὲν εἶχε κατὰ νοῦ τὸ περιτειχισμένο Περιθεώριο στὸν μυχὸ τῆς λίμνης Βιστονίδας, τότε ἴσως πρόκειται γιὰ κάποιον ἀπὸ τὰ πολλὰ φρούρια-ὄχυρὰ πὺ ἐπιβίωσε κατὰ τὴν περίοδο τῆς Ὀθωμανοκρατίας. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὑπήρχε ἓνα πολὺ καλὰ ὀργανωμένο σύστημα ὄχυρώσεων στὴν ὄροσειρὰ τῆς Ροδόπης πὺ μὲ στρατιωτικὴ εὐφυΐα εἶχε συσταθεῖ κατὰ τὴν περίοδο τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας γιὰ τὴν ἀπόκρουση τῶν ἀπὸ βορρᾶ ἐπιδρομῶν καὶ τῆς καθόδου ἐχθρικῶν φύλων μὲ προορισμὸ εἴτε τὸ Αἰγαῖο εἴτε τὴν Βασιλεύουσα τῶν πόλεων.

Βέβαια, ἡ ἀναφορὰ στὸ Περιθεώριο δὲν εἶναι ἄσχετη μὲ τὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκιστικὴ ἱστορία τοῦ Ίάσμου, διότι ὁ Ίασμος βρίσκεται κοντὰ στὴν περιτειχισμένη βυζαντινὴ πόλη τοῦ Περιθεωρίου καὶ οἱ δύο

οίκισμοι είχαν συχνές οικονομικές ανταλλαγές, ενώ συχνά ή κοινωνική τους ιστορία ήταν κοινή. Είναι δὲ γνωστὸ ὅτι κατὰ τὸν 17ο αἰῶνα οἱ κάτοικοι τοῦ Περιθεωρίου, πιεσμένοι γιὰ πολλὰ χρόνια ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς, ἐγκατέλειψαν τὴ γεωργία, ἀποκόπηκαν ἀπὸ τὴν ἐνδοχώρα καὶ ἀσχολοῦνταν μὲ τὴν ἀλιεία. Αὐτὴ ἡ οἰκονομικὴ ἐξέλιξη εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀλλαγὴ τοῦ κλίματος, καθὼς τὰ ἀκαλλιέργητα παρόχθια τῆς Βιστονίδας ἐδάφη γρήγορα μετατράπηκαν σὲ ἔλη. Οἱ ἐξελίξεις αὐτὲς προκάλεσαν τὴ σταδιακὴ ἐρήμωση καὶ εἶναι πιθανὸν οἱ τελευταῖοι κάτοικοί του νὰ ἐγκατέλειψαν τὸ Περιθεώριο κατὰ τὸν 17ο αἰῶνα γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὶς συνέπειες τοῦ ὑγροῦ καὶ συνεπῶς νοσηροῦ κλίματος, κυρίως ὅμως γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὶς ἀφόρητες πιέσεις τῶν Ὀθωμανῶν κυρίαρχων τῆς περιοχῆς. Ἐνα μεγάλο μέρος τῶν κατοίκων φαίνεται ὅτι ἐγκαταστάθηκε στὴν Ξάνθη, ἐνῶ ἕνα ἄλλο βρῆκε καταφύγιο στὸν Ἰασμο.

Γνωρίζουμε ὅτι κατὰ τὴ μέση καὶ ὄψιμη ὀθωμανικὴ περίοδο ὁ Ἰασμος ἀπέτελεσε οἰκονομικὸ καὶ πολιτιστικὸ κέντρο τῆς περιοχῆς. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνταν μὲ τὴ γεωργία καὶ ἰδιαίτερα μὲ τὸ μετάξι, τὸν καπνὸ καὶ τὰ ἀμπέλια. Ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ καὶ ἡ κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα διέλευση τοῦ σιδηροδρόμου καὶ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ, μαζὶ μὲ τὶς πολιτικὲς ἀλλαγές ποὺ παρατηροῦνται στὸ Ὀθωμανικὸ Κράτος, οἱ λεγόμενες μεταρρυθμίσεις τοῦ Τανζιμάτ, μὲ τὶς ὁποῖες δόθηκαν θρησκευτικὲς καὶ πολιτικὲς ἐλευθερίες στοὺς μὴ μουσουλμάνους ὑπηκόους τῶν Ὀθωμανῶν, προσέδωσαν στοὺς Ἰασμιῶτες οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ εὐρωστία.

Τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῶν κατοίκων τοῦ Ἰάσμου ἀντανακλοῦν οἱ δύο ναοί, τοῦ Τιμίου Προδρόμου καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

Ὁ Ναὸς τοῦ Τιμίου Προδρόμου ἀνοικοδομήθηκε, σύμφωνα μὲ τὴν κτητορικὴ ἐπιγραφή ποὺ βρῖσκεται ἐξωτερικὰ στὸν νότιο τοῖχο τοῦ

μνημείου, περί τὸ ἔτος 1860, ἐνῶ ἀνακαινιστικὲς ἐργασίες πραγματοποιήθηκαν τὸ 1957 στὰ χρόνια τοῦ Μητροπολίτη Μαρωνείας Τιμοθέου. Τὸ κτήριο διατηρεῖται σήμερα σὲ καλὴ κατάσταση. Τὸ μνημεῖο διασώζει τὴν ἀuthεντικότητα τῆς λατρευτικῆς του ἱστορίας καὶ τῆς τοπικῆς παράδοσης, ἐνῶ στὸ ἐσωτερικὸ του φυλάσσονται κειμήλια ἰδιαίτερης καλλιτεχνικῆς καὶ ἱστορικῆς γιὰ τὴν τοπικὴ κοινωνία καὶ τὴν ἱστορία ἀξίας. Πρόκειται γιὰ φορητὲς εἰκόνες, φιλοτεχνημένες ἀπὸ ντόπια θρακιώτικα καὶ βορειοελλαδίτικα ἐργαστήρια, γιὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἔρευνα βρίσκεται ἀκόμη στὸ στάδιο τῆς ἐπεξεργασίας, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπόδοσή τους σὲ γνωστὰ ἢ καὶ ἄγνωστα μέχρι σήμερα καλλιτεχνικὰ ἐργαστήρια τῆς περιοχῆς.

Ὁ σημερινὸς Ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἶναι κτήριο τῶν ἀρχῶν τῆς δεκαετίας τοῦ 1970 καὶ ἀνοικοδομήθηκε κατὰ πᾶσα πιθανότητα πρὶν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα στὰ θεμέλια παλαιότερου ναοῦ, σύμφωνα μὲ τις προφορικὲς μαρτυρίες τῶν κατοίκων τοῦ οἰκισμού. Σήμερα στὸν ναὸ αὐτὸ σώζονται στὸ τέμπλο εἰκόνες φιλοτεχνημένες **τὸ ... 18...** ἀπὸ τὸ γνωστὸ στὴν ἐποχὴ του καλλιτεχνικὸ ἐργαστήριον Γαλατσιάνων, μὲ ἰδιαίτερα δραστήρια συνοδεία ἀγιορειτῶν ζωγράφων. Εἶναι σημαντικὴ ἡ παρουσία τῶν ἀγιορειτῶν ζωγράφων στὸν Ἰασμο, διότι δηλώνει σαφέστατα τις πνευματικὲς καὶ πολιτιστικὲς σχέσεις τῆς κωμόπολης καὶ τῆς περιοχῆς της μὲ τὸ Ἅγιον Ὄρος.

Τεκμήρια τῆς οἰκονομικῆς ἀλλὰ καὶ πολιτιστικῆς ἀκμῆς τῶν κατοίκων τοῦ Ἰάσμου ἀποτελοῦν καὶ οἱ ἰδιωτικὲς κατοικίες. Πρόκειται γιὰ σημαντικὰ οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ μορφολογικὴ ἄποψη κινοῦνται στὸ πλαίσιο τῆς ντόπιας θρακιώτικης καὶ μακεδονικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἐνῶ σὲ ἀρκετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐντοπίζονται καὶ νεοκλασσικὰ στοιχεῖα. Εἶναι προφανῶς ἔργα ἡπειρωτικῶν καὶ θρακιώτικων μετακινούμενων μπουλουκιῶν, γνωστῶν γιὰ τὴ δραστηριότητά τους στὴ

Θράκη, όπου έκτιζαν εκκλησίες, τεμένη, ιδιωτικές κατοικίες, καπναποθήκες, γεφύρια και κρήνες. Γι' αυτό και πολλά από τα οικοδομήματα αυτά παρουσιάζουν κοινά μορφολογικά χαρακτηριστικά. Άξίζει να σημειωθεί ότι τα νεοκλασσικά χαρακτηριστικά αντανακλούν από καλλιτεχνική άποψη τις τάσεις και αναζητήσεις που καταγράφονται στο νέο ελληνικό βασίλειο. Παρόμοια κτήρια απαντώνται στην ανατολική Μακεδονία και στην βόρεια και δυτική Θράκη, ενώ από ιδεολογική άποψη σηματοδοτούν τη σχέση του όθωμανοκρατούμενου ελληνισμού με το απελευθερωμένο κομμάτι του στη νότια Ελλάδα.

Από τα όλίγα στοιχεία που αναφέρθηκαν παραπάνω είναι προφανές ότι η παρουσία του Ίασμου στην τοπική ιστορία είναι σημαντική από εκκλησιαστική, πολιτιστική και οικονομική άποψη και σε όρισμένα θέματα μοναδική. Για τον λόγο αυτό και για πολλούς άλλους αισθάνομαι την ανάγκη, ως ιστορικός της βυζαντινής και μεταβυζαντινής τέχνης να εκφράσω και από το βήμα αυτό τις θερμές μου ευχαριστίες στον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη μας κ.κ. Παντελεήμονα για την πρόθεσή του να προχωρήσει στην έκδοση ενός τόμου σχετικού με την ιστορία, την τέχνη, την ανθρωπογεωγραφία και την καθημερινή ζωή στον Ίασμο. Οφείλω επίσης να τον ευχαριστήσω για την συναντίληψη και τη θερμή υποστήριξη των πολιτιστικών πρωτοβουλιών που άφορούν την προβολή της ιστορίας και των πολιτιστικών τεκμηρίων της θεοσώστου και εύλογημένης από πολλές απόψεις ιστορικής έπαρχίας του.

Στα τέλη του 19ου και ιδιαίτερα στις αρχές του 20ού αιώνα οί έθνικοί ανταγωνισμοί στα Βαλκάνια έντεινονται, ενώ τα διπλωματικά και στρατιωτικά γεγονότα οδηγούν σταδιακά στην απελευθέρωση της

Θράκης και τοῦ Ἰάσμου και τὴν ἐνσωμάτωσή τους στὸν κορμὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ δεύτερος Βαλκανικὸς πόλεμος τοῦ 1913 ἔληξε μὲ τὴν συντριπτικὴ ἥττα τῆς Βουλγαρίας και τὴν ὑπογραφὴ τῆς Συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου μὲ τὴν ὁποία παραχωρεῖται ἡ δυτικὴ Θράκη στὴ Βουλγαρία. Ἀκολουθεῖ ἡ ἑξαετὴς βουλγαρικὴ κατοχὴ, ἡ ὁποία ἔφερε πολλὰ δεινὰ στοὺς Ἑλληνορθοδόξους και στοὺς Μουσουλμάνους. Ὁ ἑλληνορθόδοξος πληθυσμὸς, περὶ τοὺς 22.598 ἀνθρώπους, σύμφωνα μὲ τὸ Ἑλληνικὸ Ὑπουργεῖο Περιθάλψεως, μεταναστεύει και καταφεύγει στὴ Μακεδονία. Ὅσοι ἔμειναν στὴ Θράκη ὑπέφεραν ἀπὸ τὴ βία τῶν βούλγαρων κατακτητῶν. Ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ συστηματικοῦ και βίαιου ἐκβουλγαρισμοῦ τῆς Θράκης και βεβαίως τοῦ Ἰάσμου, οἱ κληρικοὶ ἑξαναγκάστηκαν νὰ ἐνταχθοῦν στὴ δικαιοδοσία τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας. Στὰ σχολεῖα ἀπαγορεύτηκε ἡ διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας ἐνῶ στὶς καλλιέργειες ἐπιβλήθηκε ὑψηλότετη φορολογία. Παρόμοια προβλήματα ἀντιμετώπισαν και οἱ μουσουλμάνοι συμπολίτες μας. Τὸ 1920 ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὴν προσφυγιά οἱ Θρακιῶτες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους 688 παλλινόστησαν στὸν Ἰασμο.

Οἱ πρῶτες δεκαετίες τοῦ 20οῦ αἰῶνα βρίσκουν τὴ Θράκη, φυσικὰ και τὸν Ἰασμο, σὲ μιὰ περιδίνηση. Τὰ στρατιωτικὰ και διπλωματικὰ γεγονότα φέρνουν πολλοὺς κλειδωνισμοὺς στὴν περιοχὴ μας. Στὸν Πρῶτο Παγκόσμιο Πόλεμο ἡ Βουλγαρία βρίσκεται στὸ πλευρὸ τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων και ἠττᾶται. Μὲ τὴν Συνθήκη τοῦ Νεϋγί, τὸ 1919, ἡ Θράκη ἀποσπᾶται ἀπὸ τὴ βουλγαρικὴ κυριαρχία και τίθεται ὑπὸ Διασυμμαχικὴ Κατοχὴ. Μὲ τὴ Διάσκεψη τοῦ Σάν Ρέμο ἡ Θράκη παραχωρεῖται στὴν Ἑλλάδα και ἔτσι, στὶς 4 Ὀκτωβρίου τοῦ 1919, ἡ 9ῃ Μεραρχία ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγο Γεώργιο Λεοναρδόπουλο

ἀπελευθερώνει τὴν Ξάνθη, ἐνῶ τὸ 25ο Σύνταγμα σταθεύει ἀνατολικά τοῦ Ἰάσμου καὶ στὶς 6 Ὀκτωβρίου ἀπελευθερώνει τὴν κωμόπολη.

Ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Θράκης καὶ τοῦ Ἰάσμου καὶ ἡ ἐνσωμάτωσή της στὸν κορμὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν γεωπολιτική, οἰκονομική καὶ πολιτιστική ἀναβάθμιση τῆς Ἑλλάδας, ἐνῶ τὸ 1922 μετὰ τὴν μεγάλης ἔκτασης Μικρασιατικὴ Καταστροφή καὶ τὴν ἀναγκαστικὴ ἐκκένωση τῆς βόρειας καὶ ἀνατολικῆς Θράκης προσέδωσαν στὸν τόπο μας μεγάλες προοπτικὲς ἀνάπτυξης. Οἱ προσφυγικοὶ πληθυσμοὶ τῶν Θρακιωτῶν, τῶν Μικρασιατῶν, τῶν Ποντίων καὶ τῶν Καππαδοκῶν ἔδωσαν νέα πνοὴ στὴν οἰκονομική, πολιτιστική, καθημερινὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ τῆς Θράκης.

Αὐτὴ τὴν κατάκτηση τοῦ τόπου μας καὶ ἰδιαίτερα τῆς κωμόπολης τοῦ Ἰάσμου μὲ τὴν ποικιλία τῶν πολιτιστικῶν καὶ θρησκευτικῶν παραδόσεων ἐμεῖς οἱ μεγαλύτεροι ἔχουμε σήμερα ὑποχρέωση νὰ διαφυλάξουμε, στοχεύοντας στὴ διάσωσή τους, μεταλαμπαδεύοντας τὴ γλώσσα, τὸν πολιτισμὸ, τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν πατέρων μας στὰ παιδιά μας.